

schap. De Amerikanen hebben intense en lange gesprekken gehad met Engels sprekende Russen (er was een hele groep meegekomen die niets verstond, vooral dames), blijkbaar om hen researchminded te maken. Het enige woord echter, waarmee de Russen het researchmateriaal, het samenleven, kunnen aanduiden is het woord 'massa', wat ik bijzonder irriterend vond omdat het elke differentiatie in creativiteit volkomen neerslaat.

De sectievergaderingen zijn, naar ik kon overzien, van zeer verschillende kwaliteit geweest. Sommigen waren overlopen en dan werd er vaak meer aan politiek gedaan dan aan sociologie. Anderen werden volgepraat met referaten van vriendjes van de voorzitter waarschijnlijk, om op deze wijze ongewenste interventies te voorkomen. Maar zelf heb ik twee dagen in een sectie gezeten van hooguit zestien mensen onder bekwame leiding met uitstekende partners, die elkaar grotendeels reeds kenden. Het is alleen maar jammer dat zo iets puur geluk is.

Het valt te voorzien dat het hoofddaccent in de eerstvolgende congressen zal blijven liggen op de ontmoeting tussen Oost en West en dat ook het congresonderwerp zo zal worden gesteld dat het voor beide benaderingen aantrekkelijk is. De wetenschappelijke interesse daarvan is gelegen in de hoop op een gemeenschappelijke wetenschap, het praktisch belang in een uitruil van onderzoekers. De pragmatische instelling van de Russen, de sociologie dienstbaar te doen zijn aan de vervulling van ideologische wensen behoeft m.i. niet a priori verworpen te worden, mits men de feiten durft te analyseren die de ideologische verwachtingen tegenspreken. Maar nog heel wat terminologische verwarving moet worden opgeruimd. Zo is theorie voor hen niet een generalisatie van gevonden feiten, of een verklaringshypothese, maar de Marxistische-leninistische visie. Er waren nogal enige Fransen die deze visie als een werkhypothese aanvaarden om de feiten te classificeren en te verstaan, met de erkenning erbij dat zij dan ook richtinggevend is aan het onderzoek. Misschien dat hier een brug ligt die deze visie kan relativeren en de Russische sociologen in staat stellen daarnaast andere werkhypothesen te erkennen die weer toegang geven tot nog niet erkende feiten.

Al met al blijft men met zulke congressen dan toch op de drempel van de sociologie staan en zou men daar toch wel eens overheen willen stappen.

BOEKBESPREKING

K. ISHWARAN, *Family life in the Netherlands*, Den Haag, Uitg. v. Keulen, '59, 276 pp.

Dit boek is te kenschetsen als een survey van het gezinsleven in de Nederlandse "upper-middle class": er wordt een globaal overzicht gegeven van de dagelijkse handel en wandel in deze gezinnen. De betrekkingen van het gezin met de familie, enkele sociale functies van het gezin, het gezag, de rolverdeling in huishouden, opvoeding, godsdienstige gebruiken en activiteiten buitenshuis, alsmede de toekomstverwachtingen van de jonge generatie t.a.v. eigen huwelijk, gezinsgrootte en buitenhuishoudelijke arbeid van de getrouwde vrouw, komen aan bod. Dit alles wordt geplaatst tegen de achtergrond van een beschrijving der Nederlandse samenleving in enkele kenmerkende trekken, waarbij de schrijver vooral getroffen blijkt te zijn door de religieuze verzuiling.

Ruim 400 Leidse studenten werden schriftelijk geënquêteerd; 83 hunner werden intensief geïnterviewd, eerst op de universiteit, later nogmaals thuis, in tegenwoordigheid van hun familie.

Er is dus heel wat werk voor verzet; een bewijs te meer, dat empirisch gezinsonderzoek een uitermate veel arbeid en tijd vergende bezigheid is.

Bezien naar de gegevens, die het onderzoek opleverde, is het boek een studie

geschreven door een buitenlander vóór het buitenland: de Nederlandse lezer zal er niet zoveel feitelijk nieuws in vinden. Eigenlijk is onze eigen, voorwetenschappelijke kennis van het middenstandsgezin erin neergelegd. Overigens, al zullen vele resultaten de lezer als vanzelfsprekend voorkomen, het is zeker nuttig, dat zij nu als uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek zijn gepubliceerd.

Dat de schrijver op een afstand staat van het Nederlandse gezin, heeft — naast nadelen — ook grote voordelen. Hij is niet gevangen in de bestaande opvattingen en theorieën en trekt daardoor een aantal frisse conclusies. Zo ziet hij in Nederland een gematigd patriarchalisme stand houden; dit in tegenstelling tot de gangbare mening, dat de huidige huwelijksverhouding een egalitair karakter heeft. Ook is Ishwaran van oordeel, dat zich in het Nederlandse gezin geen essentiële veranderingen hebben voltrokken ten gevolge van functieverlies. Hiermee plaatst hij zich dus tegenover hen, die de toegenomen kwetsbaarheid van het gezin centraal stellen. Verder signaleert hij een grote mate van continuïteit in het waardenpatroon van twee opeenvolgende generaties.

Weinig aandacht wordt besteed aan nauwkeurige afgrenzing en gebruik van begrippen, waardoor anderszids de oppervlakkigheid nog vergroot wordt. De gevolgtrekkingen zouden bij diepere en preciezere beschouwing niet altijd te onderschrijven zijn. Zo beperkt Ishwaran zich wat de maatschappelijke functies van het gezin aangaat, tot de economische productiviteit en de religieuze handelingen, constateert dat die toch niet onbelangrijk zijn en dat "the family is structurally and functionally the same today as it has been in the past, but that this organization and these activities have been modified somewhat to meet changing conditions without being altered in the *essentials*". (p. 125). Een zo vergaande conclusie mag op grond van de summiere gegevens zeker niet getrokken worden. Het gezin heeft meer functies, die ook onderzocht zouden moeten worden en het kon wel eens zijn, dat juist daarin wel belangrijke veranderingen liggen.

De door Ishwaran vastgestelde gelijkgezindheid der generaties behoeft geen algemeen verschijnsel te zijn. Als men de sociale samenstelling van zijn steekproef bekijkt, dan wordt duidelijk, dat er weinig sprake is van sociale stijging der studenten t.o.v. hun ouders. De sociale mobiliteit, die toch een kwantitatief belangrijk verschijnsel is in de Nederlandse samenleving, kan juist leiden tot een afwijzing van door ouders gehuldigde waarden. Dit kon echter in de steekproef niet tot uiting komen, doordat ouders en kinderen zich voor het merendeel op een zelfde sociaal niveau bevonden.

Dit zijn enkele voorbeelden van het maken van gevolgtrekkingen die de gegevens niet toelaten. Desondanks, of misschien zelfs mede daardoor, is een waardevolle studie toegevoegd aan de sociologische literatuur over het gezin in Nederland.

H. M. IN 'T VELD-LANGEVELD

MEDEDELING

Second European congress of Rural sociology

De Noorse Vereniging voor Agrarische Sociologie organiseert voor de European Society for Rural Sociology een congres over

CHANGING PATTERNS OF RURAL ORGANIZATION

De openingsrede wordt uitgesproken door Prof. Dr. E. W. Hofstee (Voorzitter van de European Society of Rural Sociology) met als thema: The Social Organization of Rural Life.